

Gl. Hviding Digesø – ny perle i den ødelagte marsk

Marsken fra Esbjerg til den dansk-tyske grænse er i dag afvandet og intensivt dyrket med afgrøder som raps, majs, byg og wrapgræs. Tidligere tiders vidtstrakte ferskenge med græssende køer og velduftende høslæt er borte.

Gyllelandbruget har også holdt sit indtog her.

Siden 1992 har manglende politisk mod givet frit spil for en omfattende opløjning af det gamle kulturlandskab, og under 10 procent uberørte marskenge skønnes at have overlevet de sidste 15 års opdyrkning. Af 17.800 hektar naturbeskyttet marsk er mindre end 1000 hektar intakt i naturhistorisk forstand.

Selv ikke Tøndermarsken, der blev naturfredet i 1988 som et værdifuldt kultur- og naturlandskab, har været i stand til at beholde de oprindelige værdier. Overalt har det stadig mere intensive landbrug fået lov til at udfolde sig. Prisen har været en stærkt forarmet natur.

Hverken storsten, kobbersneppen, brushønen eller engrylen trives i det landskab, som den moderne agroindustri efterlader sig. Selv en karakterfugl som viben er raslet ned i antal. Marsken med det rige fugleliv findes i dag kun som et begreb inde i vore hoveder – og som farvestrålende reklamebilleder på mælkekartoner og i turistbrochurer.

Som en lillebitte, funklende oase i den monotone markplan, der har fortrængt de traditionsrige marskenge, har staten indrettet en klæggrav ude ved Rejsby-diget syd for Ribe efter nogenlunde samme designprincipper som for Sneum Digesø nord for Ribe.

Den officielle betegnelse for lokaliteten er der ikke fuld enighed om. Gl. Hviding Digesø er det nye navn, mens mange lokale stadig omtaler stedet som Rejsby Klæggrav. Fremtiden vil vise, hvilken version der bliver den mest anvendte. Umiddelbart vil

Gl. Hviding Digesø (Rejsby Klæggrav)

Klæggravs område på 28 hektar i naturvenligt design fra 2007. Ejeren er Skov- og Naturstyrelsen. Ortografiet er fra 2008.

Esbjerg og Tønder kommuner.

Koordinater: 6122211, 478996.

de fleste nok finde »Digesø« mere poetisk end »Klæggrav«.

Der er tale om et 28 hektar stort område, hvor der er gravet klæg til forstærkning af diget. De 16 hektar er vandflade, mens resten er lavtliggende græsarealer. I søen er der byg-

get tre mindre øer. Sagsbehandling og projektering blev foretaget af de daværende Ribe og Sønderjyllands amter, mens arbejdet på byggepladsen blev gennemført i 2007 under ledelse af Skov- og Naturstyrelsen, der nu ejer arealet. Prisen har været 1 mio. kr.

Dette foto er mærket »Rejsby Sluse 1923« i Hedeselskabets arkiv, men om det er optaget før eller efter den tragiske 30. august, oplyses ikke. Foto: Hedeselskabet.

Det svageste led

Det var de store stormfloder i 1909 og 1911, der gav stødet til, at Ribemarsken blev inddiget i 1911-14 og Ballum-marsken i 1914-19.

Straks efter genforeningen af Sønderjylland med resten af Danmark i 1920 nedsatte Rigsdagen et udvalg, der skulle udarbejde forslag til sikring af hele marsken, og loven om opførelsen af Rejsby-diget blev vedtaget i maj 1922. Rigsdagen vedtog, at der skulle opføres 13,4 kilometer dige med sluser ved Rejsby å og Vester

Vedsted bæk. Ved udløbet af Brøns Å fandtes der allerede en sluse.

Byggeriet gik i gang i sommeren 1923, men allerede 30. august blev byggepladsen ramt af en frygtelig tragedie. Fra morgenstunden blæste det voldsomt op, og hen på eftermiddagen steg havvandet til godt fire meter over dagligt vande, og snart skyllede havet ind over de lavtliggende arealer og helt op til Rejsby. Da digebyggeriet lige var begyndt, lå marsken stort set ubeskyttet hen.

Ved byggepladsen ude ved Rejsby

Sluse var der rejst en barakby til arbejderne, som vandmasserne nu væltede ind over. De fortvivlede jordarbejdere forsøgte desperate at redde sig ind i land, men forgæves. Nitten af dem omkom og kun en enkelt overlevede. Der er rejst en mindesten over ofrene for denne tragedie ude ved slusen.

I nyere tid har der været digebrud ved Rejsby i januar 1976, hvor der også skete omfattende skader på de fleste andre diger i hele Vadehavsregionen. Igen i 1999 skete der digebrud ved Rejsby, hvor havet også gik ind.

Flot design med få mangler

Den nye klæggrav er indrettet som en fuglevenlig lokalitet med tydelig inspiration fra Sneum Digesø, der stod færdig i 1995.

Det naturvenlige design har allerede nu demonstreret sin store effekt. Til trods for at Gl. Hviding Digesø kun har en 16 hektar stor vandflade, indtager lokaliteten alligevel en flot 4. plads på listen over flest fuglearter set ved de 71 nye danske søer. Siden etableringen i 2007 er der rapporteret 217 forskellige fugle fra stedet. Førstepladsen indtages i øvrigt af Sneum Digesø, der har scoret hele 264 arter siden 1995.

På et par punkter halter designet dog ved Gl. Hviding Digesø.

Området er endnu ikke indhegnet, så umiddelbart færdes folk og hunde over hele fladen. Det betyder, at de store flokke af ænder, gæs og vade-fugle, der forsøger at finde lidt fred og ro på stedet, gang på gang skræmmes bort.

Søen vil angiveligt blive indhegnet i løbet af 2009 og udbudt som græsningsareal fra 2010 af Skov- og Naturstyrelsen. Man har allerede etableret to kunstige rævegrave i området, så man kan kontrollere rævebestanden.

Problematisk er det også, at man kan køre og gå rundt om lokaliteten.

Der er delte meninger om, hvor stor forstyrrelsen er, men da der er tale om en privat markvej langs østsiden af søen, kan den ikke bare lukkes, siger Skov- og Naturstyrelsen. Iøvrigt mener man, at problemet er »vildt over-

Gl. Hviding Digesø blev anlagt efter alle kunstens regler i sommeren 2007. Udformningen af klæg-graven med flere øer og en bugtet kystlinie er tydeligvis inspireret af designet i Sneum Digesø, der er et af de mest spændende natursteder i den opdyrkede marsk. Foto: John Frikke.

drevet«, og at det »stort set« kun er fuglekikkere og styrelsens egne folk, der kører i bil rundt om søen.

Uanset hvem der kører hvor og i hvilke biler, kan der ikke herske tvivl om, at man med stor fordel kunne »frede« hele østsiden, der vender ind mod den gamle Kong Christian X Kog, som markerne kaldes. Det vil give lokaliteten langt større dybde, så mere følsomme fugle og dyr også tør opholde sig på stedet. Vælger man en effektiv og synlig hegning, har man samtidig gjort klar til at sætte kreaturer eller får ud i området som græssende naturplejere.

På samme måde som ved Sneum Digesø er der ikke behov for særlige arrangementer for at overskue lokaliteten. Der tjener selve diget som en fortræffelig udsigtsplatform.

Man kunne dog godt bruge en smule informations materiale om selve stedet og måske også lidt om Rejsby-digets dramatiske historie gennem de seneste 100 år. Skal der anlæg-

ges flere naturvenlige klæggrave, ville det være en rigtig god ide at engagere turistcheferne i Vadehavsregionen til at rådgive om publikumsfaciliteter og informationsmaterialer.

En perlekæde af digesøer fra Esbjerg til grænsen vil bidrage ganske betydeligt til den ønskede branding af regionen, som turisterhvervet er meget optaget af. Gl. Hviding Digesø er et godt eksempel til efterfølgelse.

KILDER

Forfatterens besøg på lokaliteten, 11. aug. 2008.

Pers. mail fra Jens Hjerrild Hansen, Skov- og Naturstyrelsen, 19. juni 2009.

Pers. medd. John Frikke, tidl. ansat ved Ribe Amt.

Rasmussen, L.M. & Thorup, O. (1998): Ynglefugle i Vadehavet, 1996. Danmarks Miljøundersøgelser. – Faglig rapport fra DMU 229: 101 s.

www.detlef.dk/skaerbaek/rejsby_historie.htm

www.dof.dk/sider/images/stories/naturpolitik/naturpolitik_nyheder/dokumenter/Toendermarsken28november2003.pdf

Selv en meget almindelig vadefugl som rødben er hårdt ramt af opdyrkningen i marsken. Bestanden er gået tilbage med hele 44 procent siden 1996 og tæller nu færre end 1600 par i hele Vadehavsregionen. Foto: John Frikke.

Digesøerne i marsken får stadig større betydning i takt med at det originale marsklandskab tømmes for sit naturindhold. Det forekommer at være en indlysende god ide og ganske ligetil at anlægge en perlekæde af disse søer. En sø for hver 10 kilometer langs Nordsøcykelruten lige bag havdigerne vil i sig selv skabe en formidabel attraktion og en mærkbar styrkelse af biodiversiteten i hele regionen. Foto: John Frikke.

Fuglelivet i dag

Med tilladelse fra Dansk Ornitologisk Forening bringes her et uddrag af DOF-basen, der rummer et meget stort antal fugleobservationer fra alle betydningsfulde fuglelokaliteter i landet. Ønskes der en detaljeret og aktuel status for fuglelivet ved Gl. Hviding Digesø, så brug dette link: www.dofbasen.dk

Herunder ses en oversigt over de 217 fuglearter (og racer), som er registreret fra **Gl. Hviding Engsø** pr. 20. oktober 2009. I parentes ses antallet af observationer og individer i alt.

Rødstrubet Lom	(28/28)	Troldand	(345/2651)	Islandsk Ryle	(51/623)	Middelhavs-sølvmåge	(4/4)
Sortstrubet Lom	(2/2)	Bjergand	(47/194)	Sandløber	(3/3)	Sølvmåge	(768/13403)
Lille Lappedykker	(41/104)	Ederfugl	(18/431)	Dværgryle	(91/409)	Kaspisk Måge	(3/3)
Toppet Lappedykker	(236/337)	Sortand	(14/23)	Temmincksryle	(101/477)	Svartbag	(455/866)
Gråstrubet Lappedykker	(1/2)	Hvinand	(236/911)	Stribet Ryle	(1/1)	Ride	(6/6)
Sorthalset Lappedykker	(13/23)	Lille Skallesluger	(66/86)	Krumnæbbet Ryle	(42/141)	Splitterne	(1/2)
Skarv	(396/1307)	Toppet Skallesluger	(11/22)	Sortgrå Ryle	(1/1)	Fjordterne	(188/909)
Skarv, Mellemskarv	(104/366)	Stor Skallesluger	(248/3099)	Almindelig Ryle	(352/10780)	Havterne	(75/279)
Skarv, Storskarv	(9/12)	Hvepsevåge	(1/3)	Almindelig Ryle, Nordlig	(2/6)	Dværgterne	(56/134)
Rørdrum	(13/13)	Havørn	(20/25)	Kærløber	(3/5)	Sortterne	(6/11)
Silkehejre	(1/1)	Rørhøg	(183/240)	Brushane	(198/1307)	Hvidvinget Terne	(3/11)
Sølvhejre	(5/8)	Blå Kærhøg	(78/80)	Enkeltbekkasin	(3/3)	Alk	(1/1)
Fiskehejre	(553/948)	Hedehøg	(51/55)	Dobbeltbekkasin	(204/2375)	Klippedue/Tamdue	(14/130)
Sort Stork	(1/1)	Duehøg	(9/10)	Skovsneppe	(1/1)	Tamdue	(4/25)
Skestork	(8/17)	Spurvehøg	(85/104)	Stor Kobbersnepe	(35/52)	Huldue	(8/11)
Knopsvane	(537/2362)	Musvåge	(144/191)	Stor Kobbersnepe, Almindelig	(1/1)	Ringdue	(37/82)
Sortsvane	(1/2)	Fjeldvåge	(61/65)	Lille Kobbersnepe	(40/169)	Tyrkerdue	(3/4)
Pibesvane	(22/96)	Fiskeørn	(10/10)	Småspove	(70/184)	Turteldue	(2/2)
Sangsvane	(45/462)	Tårnfalk	(227/353)	Storspove	(198/1473)	Gøg	(83/106)
Kortnæbbet Gås	(50/1434)	Dværgfalk	(68/71)	Sortklire	(105/264)	Mosehornugle	(16/19)
Blisgås	(32/321)	Lærkefalk	(4/4)	Rødben	(304/1597)	Mursejler	(27/102)
Grågås	(293/5897)	Jagtfalk	(1/1)	Rødben, Almindelig	(22/76)	Isfugl	(19/19)
Snegås	(1/2)	Vandrefalk	(59/65)	Rødben, Islandsk	(17/65)	Sanglærke	(583/2057)
Canadagås	(4/15)	Agerhøne	(6/20)	Hvidklire	(213/1010)	Bjerglærke	(108/918)
Bramgås	(121/27408)	Vagtel	(4/4)	Svaleklire	(97/214)	Digesvale	(63/299)
Knortegås, Lysbuget	(2/8)	Fasan	(1/1)	Tinksmed	(30/50)	Landsvale	(296/8182)
Knortegås, Mørkbuget	(31/468)	Vandrikse	(5/7)	Mudderklire	(231/1010)	Bysvale	(106/1380)
Nilgås	(67/164)	Grønbenet Rørhøne	(21/21)	Stenvender	(37/86)	Skovpiber	(10/23)
Rustand	(11/20)	Blishøne	(674/10578)	Odinshane	(2/3)	Engpiber	(534/4993)
Gravand	(571/8147)	Trane	(2/7)	Mellemkjo ve	(2/2)	Rødstrubet Piber	(1/1)
Pibeand	(376/16354)	Strandskade	(444/5583)	Almindelig Kjo ve	(3/4)	Skærpiber	(133/261)
Knarand	(236/1037)	Klyde	(395/11049)	Sorthovedet Måge	(4/7)	Gul Vipstjert	(53/188)
Krikand	(310/6478)	Lille Præstekrave	(299/753)	Dværgmåge	(28/92)	Gul Vipstjert, Almindelig	(179/393)
Gråand	(711/13245)	Stor Præstekrave	(271/1915)	Hættemåge	(656/27177)	Gul Vipstjert, Gulhovedet	(1/1)
Spidsand	(99/903)	Stor Præstekrave, Almindelig	(10/25)	Stormmåge	(707/100748)	Gul Vipstjert, Nordlig	(3/7)
Atlingand	(32/55)	Stor Præstekrave, Nordlig	(20/274)	Sildemåge	(162/373)	Bjergvipstjert	(7/7)
Skeand	(119/422)	Hjejle	(321/21078)	Sildemåge, Britisk	(9/20)	Hvid Vipstjert	(437/2542)
Taffeland	(73/349)	Strandhjejle	(71/265)	Sildemåge, Nord-søildemåge	(4/10)		
		Vibe	(731/30400)				

Hvid Vipstjert, Almindelig	(3/13)
Hvid Vipstjert, Sortrygget	(11/11)
Gærdesmutte	(58/70)
Jernspurv	(4/4)
Rødhals	(96/132)
Blåhals	(11/15)
Blåhals, Sydlig	(97/114)
Husrødstjert	(2/2)
Rødstjert	(9/19)
Bynkefugl	(34/81)
Sortstrubet Bynkefugl	(3/3)
Sortstrubet Bynkefugl, Europæisk	(1/1)
Stenpikker	(84/239)
Stenpikker, Almindelig	(1/1)
Ringdrossel	(3/3)

Solsort	(65/148)
Sjagger	(23/272)
Sangdrossel	(37/76)
Vindrossel	(23/101)
Græshoppesanger	(13/13)
Sivsanger	(138/185)
Kærsanger	(22/28)
Rørsanger	(223/858)
Drosselrørsanger	(35/35)
Gulbug	(2/2)
Gærdesanger	(4/5)
Tornsanger	(161/294)
Havesanger	(3/4)
Munk	(2/2)
Gransanger	(26/44)
Løvsanger	(30/100)
Fuglekonge	(10/38)

Rødtoppet Fuglekonge	(2/2)
Grå Fluesnapper	(2/2)
Broget Fluesnapper	(1/2)
Skægmejse	(12/33)
Sortmejse	(1/1)
Blåmejse	(140/630)
Musvit	(16/28)
Pungmejse	(2/10)
Rødrygget Tornskade	(1/4)
Skovskade	(1/1)
Husskade	(220/360)
Allike	(9/63)
Råge	(2/9)
Sortkrage	(75/91)
Gråkrage	(338/913)
Ravn	(58/122)
Stær	(373/49183)

Gråspurv	(3/3)
Skovspurv	(19/179)
Bogfinke	(17/46)
Kvækerfinke	(2/6)
Grønirisk	(32/194)
Stillits	(35/104)
Grønsisken	(1/1)
Tornirisk	(265/1275)
Bjergirisk	(150/3570)
Stor Gråsisken	(6/40)
Dompap	(1/1)
Lapværpling	(33/253)
Snespurv	(33/289)
Gulspurv	(38/107)
Rørspurv	(696/2023)
Bomlærke	(30/35)

Herunder ses en oversigt over de 20 andre dyr (end fugle), som er registreret fra **Gl. Hviding Engso** pr. 20. oktober 2009. I parentes ses antallet af observationer og individer i alt.

Skrubtudse	(2/3)
Butsnudet Frø	(41/112)
Stor Kålsommerfugl	(6/10)
Lille Kålsommerfugl	(48/206)
Grønåret Kålsommerfugl	(6/16)

Citronsommerfugl	(1/2)
Dagpåfugleøje	(31/68)
Admiral	(36/70)
Tidselsommerfugl	(24/61)
Nældens Takvinge	(46/176)

Græsrandøje	(38/263)
Engrandøje	(1/1)
Okkergul Randøje	(5/9)
Almindelig Blåfugl	(1/2)
Hare	(105/154)

Brun Rotte	(1/1)
Ræv	(15/16)
Lækat	(2/2)
Kat	(2/2)
Rådyr	(22/65)